
A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermek részére nyújtandó eljárási biztosítékok az Európai Unióban

Nagy Alexandra*

Kedves Professor Úr! Nagy öröömre szolgál, hogy 65. születésnapja alkalmából köszönhetem. Örülök neki, hogy Professor Urat nemcsak hallgatójaként, de a doktoranduszi éveim alatt kollégaként is megismerhettem, és, hogy bizalmat szavazva nekem, Professor Úr mellett tarthattam előadást a Nemzetközi Emberi Jogi Akadémián, amely felejthetetlen élmény marad számomra. Kívánok Professor Úrnak hosszú, boldog éveket, és ha még lehet fokozni, további szakmai sikereket!

1. Bevezetés

a huszadik század második fele a gyermeki jogok felvirágoztatásának időszaka. Ekkor kerültek elfogadásra a gyermeki jogokra vonatkozó legfontosabb nemzetközi és regionális dokumentumok, amelyek garanciális szabályokat tartalmaznak a gyermekek¹ jogainak biztosítására, érintik a büntető anyagi jog, eljárásjog és végrehajtási jog területét. Tekintettel arra, hogy a terhelt az eljárásban is gyermek marad, az államoknak biztosítani kell a gyermekbarát nyelvhasználatot és környezetet is, e garanciákkal pedig elő kell mozdítaniuk, hogy a gyermek a büntetőeljárás tényleges szereplője legyen. Többek között e felismerést követve fogadta el az Európai Parlament és a Tanács 2016. május 11-én a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló 2016/800/EU irányelvet.

---

* Bírósági fogalmazó, Egri Járásbíróság; abszolutóriumot szerzett PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

¹ A nemzetközi dokumentumok gyermeknek a 18 év alatti személyeket tekintik.

2. A 2016/800/EU irányelv elfogadásának előzményei

Az Európai Tanács 2009. november 30-án a büntetőeljárás során gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak erősítése érdekében elfogadta a büntetőeljárásokban gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemtervről szóló állásfoglalását. Az ütemterv célja az volt, hogy fokozatosan kiépítésre kerüljön a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott személyek részére az eljárási jogok Európai Unió által biztosított katalógusa.² A „lépésről-lépésre” haladás jegyében, az ütemterv alapján született meg a 2010/64/EU irányelv a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról;³ a 2012/13/EU irányelv a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról;⁴ a 2013/48/EU irányelv az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról;⁵ a 2016/343/EU irányelv az ártatlanság vélelméről és a tárgyaláson való jelenlét jogáról;⁶ a 2016/1919/EU irányelv a költségmentességhez való jogról;⁷ valamint a jelen tanulmány központi tárgyát képező „Az Európai Parlament és a Tanács a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról” szóló 2016/800/EU irányelve.⁸ Míg az első öt irányelv olyan eljárási jogokat határoz meg, amelyek valamennyi gyanúsítottra vagy vádlottra vonatkoznak és céljuk a büntető igazságszolgáltatási rendszerek előírásainak

² CRAS, Steven: The Directive on Procedural Safeguards for Children who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings. *eu crim. The European Criminal Law Associations' Forum*, 2016/2. 110.

https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/eu crim_16_02_en_0.pdf (2019.01.20.)

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/64/EU Irányelve (2010. október 20.) a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU Irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU Irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2016/343/EU Irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2016/1919/EU Irányelve (2016. október 26.) a büntetőeljárások során a gyanúsítottak és a vádlottak, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban a keresett személyek költségmentességéről

⁸ A terhelti jogokkal szemben támasztott uniós elvárások, a 2016/800/EU irányelv elfogadásának előzményei és az irányelv tartalma kapcsán lásd: RÓTH Erika: *Terhelti alapjogok az Európai Unióban. Egy készülő kerethatározatban megfogalmazott minimum standardok*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007. 136–149., RÓTH Erika: *A terhelti jogokat érintő uniós elvárások*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 214–245., RÓTH Erika: *A kiszolgáltatott és a gyermek gyanúsítottak, valamint vádlottak uniós védelme*. In: Homoki-Nagy Mária – Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem Allam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018. 829–841. A téma kapcsán lásd még: FARKAS, Ákos: *Grundzüge des ungarischen Strafverfahrenrechts. Zu den Rechten des Beschuldigten, des Verteidigers und des Opfers*. In: Robert Esser – Hans-Ludwig Günther – Christian Jäger – Christos Mylonopoulos – Bahri Öztürk (Hrsg.): *Festschrift für Hans-Heiner Kühne zum 70. Geburtstag*. C. F. Müller, Heidelberg, 2013. 187–202.

harmonizálása az Unió országaiban a tolmácsolásra, a tájékoztatásra és a jogi, illetve egyéb támogatás igénybevételére, valamint az ártatlanság védelmére és a tárgyaláson való jelenlétre vonatkozóan,⁹ addig a 2016/800/EU irányelv célja, hogy a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére hozzon létre olyan eljárási biztosítékokat, amelyek garantálják, hogy a 18 éven aluli bűncselekmény elkövetésével vádolt gyermekek képesek legyenek a velük szemben folyó büntetőeljárások megértésére és követésére, valamint a tisztességes eljáráshoz való joguk gyakorlására, továbbá hogy megelőzhető legyen a gyermekek bűnisméltése és elősegíthető legyen társadalmi beilleszkedésük. Ezért is nevezi CRAS ezen irányelvet „*the children Directive*”-nek.¹⁰

De miért is volt szükség egy speciálisan a gyermekekre szabott irányelv megalkotására? Az irányelv elfogadását megelőzően valósult meg a „Büntetőeljárás alá vont fiatalkorúak eljárási jogainak érvényesülése az Európai Unióban” (*PRO-JUS*) projekt, amelynek célja az volt, hogy gondoskodjon az Európai Unió országaiban a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy vádolt külföldi gyermekek számára a tisztességes eljárásról. A projekt során a már korábban hivatkozott uniós irányelvek alkalmazását vizsgálták.¹¹ A Belgium, Franciaország, Magyarország, Hollandia és Spanyolország közreműködésével készült kutatás alapja az az aggály volt, miszerint a büntetőeljárásba bevont gyermekek esetében nehéz a jogaik tiszteletben tartásának biztosítása.¹² A bűncselekménnyel vádolt gyermeknek ugyanis meg kell értenie a büntetőeljárást ahhoz, hogy élhessen tisztességes tárgyaláshoz való jogával.¹³ A megértéshez pedig másképpen kell a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatáshoz közelíteni, figyelembe véve a felnőttekhez képest eltérő érettségi szintjüket, életkorukból eredő sajátosságait.¹⁴ A projekt keretében elkészült jelentés szerint erre több országban már vannak „jó helyi gyakorlatok”,¹⁵ azonban ezek továbbfejlesztése és kiterjesztése lenne indokolt.

Mindezen előzményeket követően 2016. május 11-én fogadták el a 2016/800/EU irányelvet. Az irányelv preambuluma szerint ez a jogi dokumentum előmozdítja a gyermekek jogait, figyelembe véve az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatásait.¹⁶ Az irányelv olyan minimumszabályokat határoz meg, amelyek átültetéséhez a tagállamoknak

⁹ Büntetőeljárás alá vont fiatalkorúak eljárási jogainak érvényesülése az Európai Unióban. Regionális összehasonlító jelentés. (A továbbiakban: Jelentés) 11.
<https://childhub.org/en/system/tdf/library/attachments/pro-jus-hu.pdf?file=1&type=node&id=25235>
(2019.01.20.)

¹⁰ CRAS: i.m. 110.

¹¹ Jelentés 7.

¹² Jelentés 11. és Büntetőeljárás alá vont fiatalkorúak eljárási jogainak érvényesülése az Európai Unióban – Kézikönyv jogi szakemberek számára (A továbbiakban: Kézikönyv) 8.
https://childhub.org/en/system/tdf/library/attachments/hb-pro-jus-hu_online.pdf?file=1&type=node&id=25380 (2019.01.20.)

¹³ Kézikönyv 7.

¹⁴ Jelentés 13.

¹⁵ Jelentés 13-14.

¹⁶ 2016/800/EU irányelv Preambulum (4),(6),(7),(9)

legkésőbb 2019. június 11-ig meg kellett hoznia a szükséges törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket.¹⁷

3. A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó főbb eljárási biztosítékok¹⁸

3.1. Általános megjegyzések. A 2016/800/EU irányelv célul tűzte ki, hogy olyan eljárási biztosítékokat hoz létre, amelyek garantálják, hogy a 18 éven aluli bűncselekmény elkövetésével vádlott gyermekek képesek legyenek a velük szemben folyó büntetőeljárások megértésére és követésére, valamint a tisztességes eljáráshoz való joguk gyakorlására, továbbá hogy megelőzhető legyen a gyermekek bűnisméltése és elősegíthető legyen társadalmi beilleszkedésük.¹⁹

Az irányelv számos olyan eljárási jogot tartalmaz, amelyeket más irányelvek is deklarálnak, és amelyek a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott valamennyi személyre vonatkoznak, azonban a gyermekek vonatkozásában magasabb védelmi szintet biztosít, így a 2016/800/EU irányelv az általános irányelvekhez képest „*lex specialis*”, vagyis elsőbbséget élvez.²⁰ Az irányelv minimumszabályokat rögzít, vagyis a tagállamok kiterjeszthetik az irányelvben meghatározott jogokat annak érdekében, hogy magasabb szintű védelmet nyújtsanak. Garanciális szabály az is, hogy a tagállamok által nyújtott védelem szintje sohasem csökkenhet az Alapjogi Charta vagy az Emberi Jogok Európai Egyezménye által meghatározott, az Európai Unió Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága által értelmezett standardok alá. Ez az úgynevezett „*csökkentés kizárásának az elve*.”²¹

3.2. Az irányelv tárgya, hatálya. Az irányelvet a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekekre és a keresett személynek minősülő gyermekekre kell alkalmazni. A keresett gyermekeket az irányelvben biztosított garanciák a végrehajtó tagállamban foganatosított letartóztatásuk időpontjától kezdve illetik meg, míg a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekeket az irányelvben rögzített jogok akkor is megilletik, ha nem került sor a letartóztatásukra. Az irányelv értelmében gyermek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, azonban az irányelv rendelkezései azokkal szemben is alkalmazhatóak, akik az eljárás megindulásakor még gyermekek voltak, de azóta betöltötték a tizennyolcadik életévüket, valamint a tagállamok dönthetnek úgy is, hogy az irányelvet az érintett személyre a huszonegyedik életévének betöltéséig alkalmazzák.²²

¹⁷ 2016/800/EU irányelv 24. cikk

¹⁸ Lásd még ehhez: RÓTH (2018): i.m. 834–839.

¹⁹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (1)–(2) és Adoption of the new EU Directive on procedural safeguards for children in criminal proceedings. <http://www.ejtc.org/news/adoption-new-eu-directive-procedural-safeguards-children-criminal-proceedings> (2019. 01.20.)

²⁰ CRAS: i.m. 111., lásd még ehhez: RÓTH (2017): i.m. 235.

²¹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (67) és 23. cikk

²² 2016/800/EU irányelv Preambulum (10)–(12), 1. cikk a), b), 2. cikk (1)–(4) bek., 17. cikk

Azon Bizottsági javaslatot, miszerint az irányelv alkalmazásra kerüljön azon személyek vonatkozásában is, akik az eljárás megindulásakor még gyermekek voltak, de időközben betöltötték a 18. életévüket, kezdetben több tagállam is elutasította. A Parlamenttel folytatott tanácskozás eredményeképpen azonban az az álláspont került elfogadásra, hogy az irányelv szélesebb körben – tehát az időközben nagykorúvá vált személyek esetében is – alkalmazásra kerüljön.²³

A korábban már hivatkozott 2010/64/EU, 2012/13/EU, valamint 2013/48/EU irányelv szerint az irányelvek rendelkezéseit attól az időponttól kezdve kell alkalmazni, hogy a hatáskörrel rendelkező tagállami hatóságok az érintett személyek tudomására hozzák, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják; egészen a büntetőeljárás befejezéséig, azaz annak végső megállapításáig, hogy elkövették-e a bűncselekményt, beleértve adott esetben a büntetéskiszabást és a fellebbezés elbírálását is.²⁴ A 2016/800/EU irányelv ezzel szemben úgy rendelkezik, hogy az irányelvet a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekekre kell alkalmazni,²⁵ vagyis már egy korábbi időponttól. A Bizottság javaslatával ellentétben a Tanács ezt a megközelítést kezdetben vonakodva fogadta, később azonban a Bizottság érvei meggyőzték.²⁶

3.3. A tájékoztatáshoz való jog és a szülői felelősség gyakorlójának tájékoztatása. Az irányelv alapvető követelményként határozza meg a fiatalkorú megfelelő időben történő *tájékoztatáshoz való jogát* és a *szülői felelősség gyakorlójának*²⁷ *tájékoztatását*. A gyermekeket a tájékoztatáshoz való jog értelmében megfelelően tájékoztatni kell a 2012/13/EU irányelv szerinti jogaikról²⁸ és az eljárások lefolytatásának általános szempontjairól. Ennek érdekében röviden el kell magyarázni számukra az eljárások következő lépéseit, valamint az ügyben részt vevő hatóságok szerepét. A tájékoztatásnak egyszerű és közérthető nyelven kell történnie, és a már rögzítettekén túl ki kell terjednie többek között a szülői felelősség gyakorlójának tájékoztatásához való jogára, az ügyvédi támogatáshoz való jogra és a magánélet védelméhez való jogra. Ezen jogokról a gyermeket akkor kell tájékoztatni, amint közlik vele azt, hogy gyanúsított vagy vádlott. A gyermeket az eljárás lehető legkorábbi szakaszában kell tájékoztatni az egyéni értékeléshez való jogról, az orvosi vizsgálathoz való jogról, a szabadságelvonás korlátozásához és az alternatív intézkedések alkalmazásához való jogról, a bírósági meghallgatásokon a szülői felelősség gyakorlója általi kísérethez való jogról, a tárgyaláson való jelenléti jogáról és a hatékony jogorvoslathoz való jogról. A szabadságelvonással egyidejűleg a szabadságelvonás esetén alkalmazandó

²³ CRAS: i.m. 112.

²⁴ 2010/64/EU irányelv 2. cikk (2) bek., 2012/13/EU irányelv 2. cikk (1) bek., 2016/48/EU irányelv 2. cikk (1) bek.

²⁵ 2016/800/EU irányelv 2. cikk (1) bek.

²⁶ CRAS: i.m. 112–113.

²⁷ Az irányelv értelmében a szülői felelősség egy gyermek személyével, illetve vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és kötelesség, amelyet valamely természetes vagy jogi személy határozat, jogszabály vagy jogilag kötelező megállapodás útján gyakorol, ideértve a felügyeleti jogot és a láthatási jogot is.

²⁸ Lásd részletesen: Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról.

különleges bánásmódhoz való jogról is tájékoztatni kell a gyermeket.²⁹

Az irányelv elfogadását megelőzően a Bizottság azt javasolta, hogy a gyermekeket „*haladéktalanul*” tájékoztassák eljárási jogaikról. A Tanács azonban hangsúlyozta, hogy az eljárás kezdetekor szükségtelen a gyermeket valamennyi eljárási jogáról tájékoztatni, valamint ez nem is áll a gyermek érdekében. Helyette azt javasolta, hogy a gyermeket akkor és ott tájékoztassák a jogairól, ahol, és amikor azokkal élhet. Végül az a döntés született, hogy különbséget kell tenni az eljárás egyes szakaszai között és ennek megfelelően került az irányelvben meghatározásra, hogy az egyes szakaszok kapcsán a gyermeket konkrétan mely jogairól kell tájékoztatni.³⁰

3.4. Az ügyvédi támogatás. A gyanúsított vagy vádlott gyermekeknek joguk van az *ügyvédi támogatáshoz*.³¹ Az ügyvédi segítséghez való jog szabályozása kapcsán a védő szerepének meghatározása az irányelv egyik fő nívuma, egyben az egyik legvitatottabb kérdés volt.³² A vita lényege abban állt, hogy a Bizottság álláspontja szerint minden olyan gyermek, akinek a 2013/48/EU irányelv értelmében joga van az ügyvédi segítség igénybevételéhez, jogosult az ügyvédi támogatásra. A Tanács ellenjavaslatában ezzel szemben különbséget tett az „ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog”³³ és az „ügyvédi támogatás”³⁴ között. Álláspontja szerint az előbbi ugyan lehetőséget biztosít a gyanúsított vagy vádlott személynek arra, hogy igénybe vegye a jogi támogatást és képviseletet, azonban ez nem jelent az ügyvéd vonatkozásában tényleges jelenléti kötelezettséget. A Tanács az ügyvédi támogatás vonatkozásában egy új cikk beillesztését javasolta az irányelvbe, amelynek lényege, hogy az ügyvéd jelenléte gyermekek esetében garantált kell, hogy legyen, és ha a gyermek vagy a szülői felelősség gyakorlója nem bíz meg védőt, akkor azt az államnak kell biztosítania.

Az irányelv értelmében a gyermekeknek a 2013/48/EU irányelv alapján joga van az ügyvédi segítség igénybevételéhez. Ez a jogosultság csak annak lehetőségét biztosítja a gyermekek számára, hogy ügyvédhez forduljanak. A 2016/800/EU irányelv értelmében azonban a gyermekek számára biztosítani kell az ügyvédi támogatást, ez pedig már nem lehetőség, hanem garancia arra, hogy a gyermeket ügyvéd támogatja. A 2016/800/EU irányelvben rögzített ügyvédi támogatás pedig feltételezi a 2013/48/EU irányelv szerint ügyvédi segítséghez való jogot.³⁵

Az irányelv értelmében tehát a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermeket ügyvéd támogassa, akkor is, ha maga a gyermek vagy a szülői felelősség gyakorlója ilyen segítségnyújtásról nem gondoskodott. A tagállamoknak a gyermekek számára indokolatlan késedelem nélkül kell biztosítani az ügyvédi

²⁹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (19)–(21) és 4. cikk

³⁰ CRAS: i.m. 113.

³¹ Lásd még ehhez: RÓTH (2018): i.m. 836–837.

³² Adoption of the new EU Directive on procedural safeguards for children in criminal proceedings, RÓTH (2017): i.m. 237.

A vita mibenlétét lásd részletesen: CRAS: i.m. 113–115.

³³ „right of access to a lawyer”

³⁴ „assistance by a lawyer”

³⁵ CRAS: i.m. 113–115.

támogatást. Ennek értelmében az irányelv deklarálja, hogy az ügyvédi támogatást az alábbi időpontok közül a legkorábbiiban kell garantálni a gyermek számára:

- a rendőrség vagy egyéb bűnüldöző vagy igazságügyi hatóság általi kihallgatásukat megelőzően;
- bármely nyomozó vagy más illetékes hatóság által bármely nyomozati vagy más bizonyításfelvételi cselekmény lefolytatásakor;
- a szabadságelvonást követően indokolatlan késedelem nélkül;
- amennyiben pedig büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróságra idézték be, az említett bíróság előtti megjelenés előtt kellő időben.³⁶

Az ügyvédi közreműködés kötelező a büntetőeljárás minden olyan szakaszában, amikor a gyermeket az őrizetbe vételéről való döntés céljából az illetékes bíróság elé állítják, valamint a fogvatartás ideje alatt is. Emellett szabadságtól való megfosztás nem szabható ki büntetésként, csak ha a gyermek olyan ügyvédi támogatásban részesül, amely lehetővé teszi a gyermek védelemhez való jogának tényleges gyakorlását.³⁷

3.5. Az egyéni értékeléshez való jog. Az irányelv alapvető követelményként rögzíti, hogy *a gyanúsított vagy vádlott gyermeket a büntetőeljárás során egyénileg kell értékelni*, annak érdekében, hogy a gyermeknek a védelemmel, az oktatással, a képzéssel és a társadalomba való beilleszkedéssel kapcsolatos sajátos szükségleteit megfelelően figyelembe vegyék. Ezen rendelkezés alapja az a felismerés, hogy a gyermekek egyéniségek, akiknek sajátos, speciális szükségleteik vannak.³⁸

Az egyéni értékelés többek között kiterjed a gyermek személyiségére, érettségére, társadalmi és családi hátterére azzal a céllal, hogy feltérképezésre kerüljenek azok az információk, amelyek hasznosak lehetnek annak megítélése során, hogy:

- célszerű-e bármely egyedi intézkedés meghozatala a gyermek érdekében;
- a gyermekkel kapcsolatos esetleges biztosítási intézkedések megfelelőek és hatékonyak-e;
- gyermekkel szemben mely büntetés vagy intézkedés kiszabása, illetve alkalmazása tűnik a leginkább megfelelőnek.³⁹

Az egyéni értékelést szakképzett személynek kell végeznie.⁴⁰

3.6. Az orvosi vizsgálatához való jog. Az irányelv értelmében a szabadságelvonás alatt álló gyermek személyi sértetlenségének biztosítása érdekében a gyermeknek *joga van az orvosi vizsgálatához*. Az orvosi vizsgálat célja elsősorban a gyermek általános szellemi és fizikai állapotának felmérése. Az orvosi vizsgálat eredményét megfelelően figyelembe kell venni annak megállapításakor, hogy a gyermek képes-e részt venni a kihallgatáson vagy más nyomozati vagy bizonyításfelvételi cselekményekben, illetve a vele szemben meghozott vagy

³⁶ 2016/800/EU irányelv 6. cikk (3) bek. a)-d)

³⁷ 2016/800/EU irányelv Preambulum (30)

³⁸ CRAS: i.m. 115.

³⁹ 2016/800/EU irányelv 7. cikk (2),(4) bek.

⁴⁰ 2016/800/EU irányelv Preambulum (39)–(40) és 7. cikk

tervezett intézkedésekben.⁴¹

3.7. Audiovizuális felvétel. Az irányelv tárgyalása során a Bizottság véleménye az volt, hogy – tekintettel arra, hogy a gyermekek sokkal érzékenyebbek és sebezhetőbbek mint a felnőttek – fennáll annak a veszélye, hogy a rendőrség általi kikérdezés során sérülnek a gyermekek eljárási jogai és emberi méltósága.⁴² A gyermekek védelmét hivatott szolgálni a kihallgatás *audiovizuális felvétellel* való rögzítése. Ezzel ugyanis bizonyítani lehet, hogy a gyermeket bántalmazták, vagy eljárási jogait megsértették; másrésztől azonban ez a rendelkezés az eljáró hatóságot is védi, a hatóság ugyanis bizonyítani tudja, hogy a gyermek méltóságát és eljárási jogait tiszteletben tartotta. A Tanács – az irányelvvel kapcsolatos tárgyalások során kifejtett – véleménye szerint azonban a kihallgatás audiovizuális eszközzel való rögzítése nem feltétlenül vált ki pozitív hatást a gyermekből, sőt adott esetben megfélemlítőleg is hathat, ami pedig azzal jár együtt, hogy a gyermek majd nem mer beszélni, így a meghallgatás kudarcba fullad. A tárgyalások konklúziója azonban az volt, hogy a meghallgatás rögzítése alapvetően pozitív eredménnyel jár, és a rendőrség vagy más bűnüldöző hatóság által tartott kihallgatást rögzíteni kell,⁴³ hiszen ott, szemben a tárgyalás nyilvánosságával, a gyermeknek jellemzően négy szemközt kell beszélgetnie az őt kihallgatóval. Az audiovizuális felvétel hiányában a kihallgatást más megfelelő módon kell rögzíteni.⁴⁴

3.8. A szabadságelvonás korlátozása, alternatív intézkedések. A nemzetközi dokumentumokban általában, így az irányelvben is rögzítésre kerül, hogy a *gyermek szabadságának elvonása az eljárás valamennyi szakaszában ultima ratio jelleggel kerüljön alkalmazásra* és lehetőleg a legrövidebb ideig tartson. Ennek indoka, hogy a szabadságelvonás káros hatással van a gyermekek fizikai, szellemi és társas fejlődésére, továbbá nehézségeket okoz a társadalomba történő visszailleszkedésük során.

A szabadságelvonás ultima ratio jelleggel való alkalmazása mellett a hatóságoknak mindig fontolóra kell venniük a *fogva tartástól eltérő alternatív intézkedéseket* és lehetőség szerint azokat kell alkalmazni. Ilyen alternatív intézkedés lehet a gyermek bizonyos helyektől való eltiltása vagy lakóhelyének kijelölése, bizonyos személyekkel való kapcsolattartásának korlátozása, az illetékes hatóságoknál való rendszeres jelentkezésének, oktatási programokban való részvételének, vagy a gyermek beleegyezése esetén terápiás vagy kábítószerfüggőséget gyógyító programokban való részvételének előírása.⁴⁵

3.9. Az ügyek időben történő, gondos kezelése. Az irányelv garanciális szabályként deklarálja, hogy a tagállamoknak a gyermekeket érintő *büntetőeljárásokat sürgősséggel és kellő gondossággal kell kezelni*, továbbá biztosítani kell számukra, hogy minden esetben olyan bánásmódban részesüljenek,

⁴¹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (41) és 8. cikk

⁴² Explanatory memorandum, 40. pont. Hivatkozik rá: CRAS: i.m. 116.o.

⁴³ CRAS: i.m. 116.

⁴⁴ 2016/800/EU irányelv Preambulum (42)–(44) és 9. cikk

⁴⁵ 2016/800/EU irányelv Preambulum (46) és 10–11. cikk

amely védi a méltóságukat, valamint megfelel az életkoruknak, érettségüknek és értelmi szintjüknek, továbbá figyelembe veszi sajátos szükségleteiket.⁴⁶

3.10. A magánélet védelméhez való jog. A fiatalkorúak méltósága védelmének integráns részét képezi a *gyermek magánéletének a büntetőeljárás teljes tartama alatt történő védelme*. Erre azért van szükség, mert a büntetőeljárás stigmatizálhatja a gyermeket, ez pedig rontja a gyermek reintegrációs esélyeit, a szakmai és társadalmi életben való részvételi lehetőségeit.⁴⁷

Az irányelvvel kapcsolatos tárgyalások során a magánélet védelméhez való jog tárgyában két fő kérdés merült fel. Az egyik, hogy a gyermekekkel kapcsolatos büntetőeljárásokat a nyilvánosság kizárásával, „zárt ajtók mögött” kell-e lefolytatni. A Bizottság és a Parlament ezt az álláspontot támogatta. Ezzel szemben a Tanács véleménye az volt, hogy a gyermek magánéletének védelme mellett a nyilvánosság, az átláthatóság is a jogrend alapvető elemei. A Tanács utalva az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkének (1) bekezdésére hangsúlyozta, hogy meg kell találni az egyensúlyt a gyermek mindenek felett álló érdeke és a nyilvános meghallgatás általános alapelve között.⁴⁸ Az irányelvben rögzített kompromisszumos megoldás lényege, hogy a tagállamok előírják, hogy a gyermekeket érintő bírósági meghallgatásokat általában a nyilvánosság kizárásával folytassák le, vagy lehetőséget adnak a bírácoknak arra, hogy az ilyen meghallgatásokat a nyilvánosság kizárásával folytassák le.⁴⁹

A másik fő kérdés az volt, hogy nyilvánosságra lehet-e hozni a gyermek azonosításához szükséges adatokat. A Bizottság egyértelmű álláspontja az volt, hogy az eljáró hatóság nem hozhatja nyilvánosságra a gyermek vagy családtagjai nevét és képét, hiszen csak így biztosítható a gyermek magánszférájának védelme. Ezt a megközelítést alapvetően a Tanács is támogatta azzal a kiegészítéssel, hogy a gyermek azonosításához szükséges adatok nyilvánosságra hozhatóak, ha ez a büntetőeljárás érdekében feltétlenül szükséges.⁵⁰ Az irányelv szintén kompromisszumos megoldásként rögzíti, hogy a tagállamok megfelelő intézkedések révén biztosítják, hogy a felvételeket, illetve jegyzőkönyveket nem teszik közzé, továbbá, hogy a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságának, illetve a média szabadságának és pluralizmusának tiszteletben tartása mellett önszabályozásra ösztönzik a médiát a gyermek magánéletének tiszteletben tartása érdekében.⁵¹

3.11. A tárgyaláson való jelenlét joga. Ugyancsak garanciális szabály, hogy a tagállamok biztosítani kötelesek azt, hogy gyermek az őt érintő bírósági meghallgatásokon *a szülői felelősség gyakorlójának kíséretében hatékonyan részt vehessen, meghallgassák és véleményt nyilváníthasson*. Amennyiben a gyermek nem volt jelen a tárgyaláson, jogosult új tárgyalásra vagy más jogorvoslatra. A

⁴⁶ 2016/800/EU irányelv 13. cikk

⁴⁷ Explanatory memorandum 51. pont

⁴⁸ CRAS: i.m. 118.

⁴⁹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (56) és 14. cikk

⁵⁰ CRAS: i.m. 118.

⁵¹ 2016/800/EU irányelv Preambulum (56) és 14. cikk

gyermeknek joga van ahhoz is, hogy őt a szülői felelősséget gyakorló személy helyett egy általa megnevezett és a hatóság által elfogadott másik megfelelő nagykorú személy kísérje, amennyiben a bírósági meghallgatásokon a gyermeket kísérő szülői felelősséget gyakorló személy jelenléte a gyermek mindenek fölött álló érdekével ellentétes lenne, vagy egyéb okból nem lehetséges.⁵²

3.12. Egyéb jogosultságok. A további jogok, mint a *jogorvoslati jog*⁵³ és a *költségmentességhez való jog*⁵⁴ biztosítása mellett kiemelt figyelmet érdemel az irányelvnek az a rendelkezése, amely a büntetőeljárás során a *gyermekkel kapcsolatba kerülő személyek képzésének követelményét* deklarálja. Az irányelv rendelkezései értelmében alapvető követelmény, hogy a bűnüldöző hatóságok, valamint a fogvatartási intézmények gyermekeket érintő ügyeket kezelő személyzete, továbbá a bírák, az ügyészek és ügyvédek a gyermekekkel való kapcsolatuk szintjéhez igazított speciális, a gyermekek jogaira, a megfelelő kihallgatási technikákra, a gyermekpszichológiára és nyelvi szempontból a gyermekhez igazított kommunikációra vonatkozó képzésben részesüljenek, szakirányú képzéseken vegyenek részt.⁵⁵

4. A vonatkozó magyar szabályozás – az új büntetőeljárás törvény rendelkezései⁵⁶

Tekintettel arra, hogy a tagállamok számára az irányelv átültetésére biztosított határidő 2019. június 11., Magyarországon az új büntetőeljárás törvény⁵⁷ megalkotása során a jogalkotó már figyelemmel volt arra, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás szabályainak meghatározásakor az irányelv rendelkezéseinek megfelelő szabályokat deklaráljon, és a büntetőeljárás alá vont fiatalkorúak eljárási jogainak érvényesülésével kapcsolatban a Magyarországgal szemben megfogalmazott kritikus pontokon javítson.⁵⁸

Ez alapján az új Be. a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás célját is az irányelv rendelkezéseivel összhangban határozza meg, előtérbe helyezve a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének biztosítását és az újabb bűnelkövetés megelőzését.⁵⁹

⁵² Ilyen körülménynek minősül például, ha az a gyanú merül fel, hogy bizonyítékot semmisíthetnek vagy változtathatnak meg, tanúkat befolyásolhatnak, vagy hogy a szülői felelősség gyakorlója a gyermekkel együtt részt vehetett az állítólagos bűncselekmény elkövetésében.

⁵³ 2016/800/EU irányelv 19. cikk

⁵⁴ 2016/800/EU irányelv 18. cikk

⁵⁵ 2016/800/EU irányelv Preambulum (54),(63) és 20. cikk

⁵⁶ Jelen fejezetben kizárólag a korábbi szabályozáshoz képest novumnak számító, a 2016/800/EU irányelv szempontjából releváns rendelkezésekkel foglalkozom.

⁵⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról. A továbbiakban: új Be.

⁵⁸ Lásd ehhez: Büntetőeljárás alá vont fiatalkorúak eljárási jogainak érvényesülése az Európai Unióban – Kutatási zárójelentés – Magyarország 43. o. <http://tdh-europe.org/upload/document/7249/Online-HU-HU-Pro-Jus.pdf> (2019.01.20.)

A korábbi szabályozás és a hatályos rendelkezések összevetése kapcsán lásd: NAGY Alexandra – NAGYNÉ Gál Mónika: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. *Büntetőjogi Szemle*, 2018/1. 57–68.

⁵⁹ új Be. 677. §

Az új törvény az irányelv 6. cikkével összhangban azt is rögzíti, hogy a védő jelenléte kötelező a vádemelés előtt a fiatalkorú részvételével tartott gyanúsított kihallgatáson, szembesítésen, felismerésre bemutatáson, helyszíni kihallgatáson, bizonyítási kísérleten, valamint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárásban tartott ülésen.⁶⁰ Ez a garanciális szabály véleményem szerint üdvözölendő és illeszkedik az irányelv elvárásaihoz, hiszen a korábbi szabályozással ellentétben nem pusztán formálisan teszi kötelezővé a védő részvételét az eljárásban, hanem a fiatalkorú számára már a nyomozati szakban is fokozott védelmet biztosít.

Az új Be. – összhangban az irányelv egyéni értékelésre vonatkozó 7. cikkével – a fiatalkorú egyéni értékelésének átfogó rendszerét teremti meg, amelybe olyan bizonyítási eszközök tartoznak, mint a környezettanulmány, a pártfogó felügyelői és összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény, egyes, a fiatalkorú személyiségét vizsgáló igazságügyi szakvélemények, a pártfogó felügyelő, a fiatalkorú törvényes képviselőjének vagy a fiatalkorú gondozását ellátó más személynek a tanúvallomása.⁶¹ Az új Be. rendelkezései véleményem szerint a korábbi szabályozáshoz képest még inkább biztosítják a fiatalkorú személyiségének megismerését, illetve a megfelelő jogkövetkezmény megválasztásához szükséges tények, körülmények feltárását. Az új törvény figyelemmel van arra is, hogy a fiatalkorú személyisége rövid idő alatt is változhat, sőt az eljárások elhúzódása miatt a bűncselekmény elkövetése és felelősségre vonás között eltelt idő alatt jellemzően változik is. Ennek megfelelően az új Be. – szintén az irányelv rendelkezéseinek megfelelően – rögzíti azt is, hogy legkésőbb az ügydöntő határozat meghozatala előtt intézkedni kell a fiatalkorú egyéni értékelésének ismételt elvégzése iránt, ha az eljárás során adat merül fel arra, hogy a fiatalkorú egyéni értékelésének alapjául szolgáló körülmények jelentős mértékben megváltoztak, illetve ha a fiatalkorú egyéni értékelése érdekében két évnél régebben került sor bizonyítási eszköz beszerzésére.⁶²

Az irányelvnek az ügyek időben történő, gondos kezelése követelményét előíró 13. cikkének megfelelően az új Kódex deklarálja azt is, hogy ha a fiatalkorúval szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás, akkor a nyomozást a fiatalkorú gyanúsítottkénti kihallgatásától számított egy éven belül be kell fejezni.⁶³ Ha a fiatalkorúval szemben öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban nyomozás, annak határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két éven túl nem hosszabbítható meg.⁶⁴ Ez a módosítás szintén előremutató. A nyomozás határidejének rögzítése gyakorló szakemberek szerint igazi változást hozhat a fiatalkorúakkal kapcsolatos ítélezésben, hatékonyabbá teheti a bíróság által alkalmazott intézkedést vagy kiszabott büntetést,⁶⁵ illetve

⁶⁰ új Be. 682. § (2) bek. a)-f)

⁶¹ új Be. 683. § (1) bek. a)-e)

⁶² új Be. 683. § (4) bek.

⁶³ új Be. 687. § (1) bek.

⁶⁴ új Be. 687. § (2) bek.

⁶⁵ FRECH Ágnes: A fiatalkorúak bűnelkövetési tendenciái az 1990-es évek második felében. *Kriminológiai Közlemények*, 58. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2000. 10.

segíthet realizálni a büntetőeljárás fiatakorúakra irányadó speciális céljait.⁶⁶

Az irányelv 11. cikkében foglalt elvárásoknak megfelelően az új Be. a vádemelés elhalasztása helyett a feltételes ügyési felfüggesztés jogintézményének szabályozásával a bűncselekmények széles körében biztosítja a szabadságelvonás helyett alkalmazható alternatív megoldások választásának lehetőségét. Fiatakorúval szemben ügyési felfüggesztés akkor alkalmazható, ha a nyomozás nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban, és a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a feltételes felfüggesztéstől a fiatakorú helyes irányú fejlődése várható.⁶⁷

Az új Be. rendelkezései egyértelműen a nemzetközi követelményeknek és az irányelvnek való megfelelésre, továbbá a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítására törekzenek. Ami véleményem szerint probléma, az az, hogy a törvény betűinek betartása nem elég a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához, ha hiányzik a fiatakorúakkal kapcsolatba kerülő nyomozók, ügyészek és bírák speciális, komplex képzése és az eljárások akár évekig is elhúzódnak. E problémák megoldására Magyarországon a jövőben nagyobb hangsúlyt kellene fordítani, figyelemmel arra, az irányelv ezeket szintén általános követelményként határozza meg, amelyeknek Magyarországnak is maradéktalanul meg kell(ene) felelnie.⁶⁸

5. Összegzés

A gyermekek büntetőeljárásai jogait már a 2016/800/EU irányelv elfogadását megelőzően is több nemzetközi dokumentum tartalmazta. Ezek a dokumentumok azonban jellemzően nem voltak kötelező erejűek, így azok végrehajtása sem valósult meg megfelelően. Az Európai Parlament és a Tanács a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelve olyan (kötelező) minimumszabályokat határoz meg, amelyek azt kívánják biztosítani, hogy a bűncselekmény elkövetésével vádlott gyermekek valamennyi tagállamban képesek legyenek a velük szemben folyó büntetőeljárások megértésére és követésére, valamint a tisztességes eljáráshoz való joguk gyakorlására, továbbá hogy megelőzhető legyen a gyermekek bűnisméltése és elősegíthető legyen társadalmi beilleszkedésük. A részletezett garanciális szabályokkal, az elkövető „gyermeki” minőségének figyelembevételével biztosítható az, hogy a gyermek megérthesse az eljárást, és megfelelő módon szembesülhessen tette következményeivel, azt követően pedig sikerrel vissza tudjon illeszkedni a társadalomba.

---

⁶⁶ új Be. 677. §

⁶⁷ új Be. 690. § (1) bek. a)-b)

⁶⁸ Róth Erika is hangsúlyozza azt, hogy a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek speciális képzését és a gyakorlatot az irányelv elvárásainak megfelelően kell átalakítani. RÓTH (2018): i.m. 841.